

AȘEZAREA PALEOLITICĂ DE LA MALU DINU BUZEA (SAT CREMENEA, COM. SITA BUZĂULUI, JUD. COVASNA). O SINTEZĂ A CAMPANIILOR 2011–2013

MARIAN COSAC*, GEORGE MURĂTOREANU*, ALEXANDRU RADU**, LOREDANA NIȚĂ*

Keywords: Upper Palaeolithic, Malu Dinu Buzea, terrace, gelifraction, cone of dejection, lithic technology.

Abstract: Since its inception, the Romanian archaeological school of the Palaeolithic maintained the interpretation of archaeological layers through the lenses of the geomorphological data as an objective. Our study presents one of the situations in which archaeological researches did not benefit from a direct collaboration between the two fields of inquiry, which led to an erroneous understanding of the sedimentary genesis in the Palaeolithic settlement of Malu Dinu Buzea (Covasna Department). Recent observations offered a glimpse of both vertical and horizontal movement of the archaeological material, due to the periodical reactivation of a dejection cone, and to sedimentary peculiarities.

The technological analysis of the recently excavated lithic assemblage revealed the existence of a single, heavily disturbed cultural unit, found in secondary position, along with numerous naturally fragmented flint, sandstone, quartzite, and limestone blocks. The largest part of the technological and typological features of the mostly local flint assemblage indicates a possible final Upper Palaeolithic timing for its origin, with no arguments in favour of a putative Aurignacian designation, and only several hints at a Tardenoisian one, both previously stated for what used to be recognized as a two-folded cultural sequence.

Cuvinte-cheie: paleolitic superior, Malu Dinu Buzea, terasă, gelifracție, con de dejecție, tehnologie litică.

Rezumat: Interpretarea nivelurilor arheologice prin raportarea la informația geomorfologică este un deziderat contemporan formării școlii arheologice a paleoliticului din România. Studiul de față aduce în discuție situația în care cercetarea arheologică a fost efectuată în absența unei colaborări directe între arheologi și geomorfologi, fapt ce a avut drept consecință o înțelegere eronată a genezei pachetelor sedimentare din așezarea paleolitică de la Malu Dinu Buzea. Informația arheologică acumulată după reluarea cercetării indică o deplasare a materialului litic atât pe verticală, cât și pe orizontală, fapt datorat reactivării periodice a conului de dejecție și a particularității depozitului.

Studiul colecției litice a inclus material provenit din trei campanii de săpături efectuate recent (2011–2013). Analiza tehnologică a eșantionului a evidențiat existența unui singur nivel cultural, aflat în poziție secundară și puternic deranjat de fenomene postdepoziționale. Alături de materialul litic modificat intenționat, reprezentat predominant de cel puțin două varietăți de silex local, în componența acestui nivel intră și numeroase piese fragmentate natural, din silex, gresie, cuarțit și calcar. Din punct de vedere cultural, ansamblul litic analizat nu oferă argumente solide în favoarea definirii aurignaciene propuse anterior și doar câteva indicii izolate ale unei posibile încadrări mezolitice, de asemenea avansată de cercetările anterioare.

INTRODUCERE

Așezarea paleolitică de la Malu Dinu Buzea este plasată la intrarea în satul Cremenea, pe latura estică a sa, pe o presupusă terasă a Buzăului, la o altitudine absolută de 740 m (Fig. 1). Situl a fost descoperit și cercetat inițial de M. Roska, în campaniile din anii 1924, 1926 și 1928. Inițiativa sa fost reluată de o echipă aflată sub coordonarea lui C.S. Nicolăescu-Plopșor în anii 1956 (secțiunile 1–7) și 1957 (secțiunile 9–16), pentru ca Al. Păunescu, în 1960 (secțiunile 17–18) și 1961 (secțiunile 19–20), să continue acest demers. În anul 1973, M. Cărciumaru a prelevat din profilul secțiunii 17 probele necesare efectuării unei analize polinice.

Identificarea tradiției culturale prezente la Malu Dinu Buzea a suferit unele modificări datorate nu numai progresului cercetărilor paleolitice din spațiul european, ci și modalității de abordare a săpăturii

* Universitatea „Valahia”, Târgoviște, e-mail: cosac_marian@yahoo.com; muratoreanug@yahoo.com; loredana_nita2003@yahoo.com.

** Direcția pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național – Dâmbovița, alexandruradu2005@yahoo.com.

arheologice. Astfel, M. Roska considera că este vorba de „produse aurignaciene mijlocii”¹, C.S. Nicolăescu-Plopșor de neolitic de început, Aurignacian mijlociu de sfârșit/Aurignacian pre-gravettian², Al. Păunescu – Aurignacian II (mijlociu), epipaleolitic (Tardenoasian)³, pentru ca Al. Păunescu și M. Cârciumarul să discute de existența a trei etape de locuire, atribuite Aurignacianului, Gravetianului și Tardenoasianului⁴. În ultima sa contribuție sintetică, Păunescu vorbește de existența a două niveluri atribuite Aurignacianului și Tardenoasianului⁵. Intrigați de situația succesiunii culturale menționate de cercetările anterioare, respectiv de posibila existență a două sau chiar trei tradiții culturale distincte, ce acopereau un vast palier cronologic, dar și de menționarea unei situații inedite din punct de vedere pedologic, anume solul poligonal, plasat la baza unei depuneri sedimentare cu materiale arheologice paleolitice, am considerat că este necesară reluarea cercetării arheologice. Ca urmare, din vara anului 2010, situl Malu Dinu Buzea a devenit șantier-scoală, în vederea efectuării stagiului de practică arheologică pentru studenții de la specializarea Istorie, din cadrul Facultății de Științe Umaniste, Universitatea „Valahia” din Târgoviște⁶. Cercetarea arheologică s-a efectuat în anul 2010 în parteneriat cu Muzeul Carpaților Răsăriteni – Sfântu Gheorghe și Complexul Muzeal Curtea Domnească – Târgoviște, iar din anul 2011 doar cu instituția din Sfântu Gheorghe.

STRATEGIA DE CERCETARE A SITULUI

Din analiza rezultatelor cercetărilor anterioare, am decis în anul 2010 deschiderea unei secțiuni cu indicativul XXI (în continuarea numerotării secțiunilor din etapele anterioare de cercetare), cu o suprafață de 3×2 m, împărțită în șase carouri cu latura de un metru, iar în anul 2011 a secțiunii XXII, cu o suprafață de 3×3m. Acestea au fost plasate în partea nordică a sitului, între secțiunile 8–10 (efectuate de Nicolăescu-Plopșor) și 17 (realizată de Păunescu), în partea terminală a presupusei terase, unde se menționa prezența unor resturi de combustie. În campaniile următoare (2012–2013), cercetarea a

fost continuată prin plasarea secțiunilor XXIII (4×3 m), XXIV (4×2 m) și XXV (4×2 m) (Fig. 2).

Cercetarea arheologică s-a realizat prin raportarea materialului la un punct 0 unic, în vederea identificării facile a celor trei concentrări de materiale litice preistorice menționate de C. S. Nicolăescu-Plopșor și Al. Păunescu. Am decis ca săpătura să se execute în pase mecanice variabile, condiționată de concentrarea materialului în plan orizontal. Întregul sediment recuperat a fost trecut prin site cu dimensiuni variabile, dar cu rezultate neconcludente. Înregistrarea materialului arheologic s-a realizat prin raportarea la trei coordonate (x, y, z), pe carouri cu latura de 1 m, cu înregistrarea poziției pe fișă milimetrică, dar și prin fotografierea acestora. Am optat pentru această modalitate de recuperare și înregistrare a materialului arheologic în intenția realizării unei baze de date cu referire la repartiția spațială a artefactelor.

GEOMORFOLOGIA SITULUI MALU DINU BUZEA, REFLECTATĂ ÎN STUDIILE ARHEOLOGICE

Suprafața cvasiorizontală, intrată în literatura de specialitate sub denumirea de Malu Dinu Buzea, a fost considerată încă din etapa de pionierat a cercetărilor arheologice ca un fragment dintr-o presupusă terasă a Buzăului⁷, iar această ipoteză a fost preluată în toate studiile arheologice ulterioare⁸. Plasarea sa în categoria teraselor Buzăului a influențat în mod direct interpretarea rezultatelor cercetărilor, dar și strategia de abordare a săpăturii arheologice. Ca o exemplificare în sprijinul celor afirmate, studiile consacrate nu au oferit explicații privind asocierea permanentă dintre materialele litice rezultate în urma activității umane și produsele predominant prezente datorate acțiunii gelifracției, precum și a galeților de mici dimensiuni cu evidente urme de rulare.

După M. Roska, „*grădina lui Dinu Buzea*” este plasată pe o terasă ce „*se ridică cu 5 m deasupra ultimei terase, în care s-a tăiat valea râulețului*”. Roska observa asociația dintre „*produsele aurignaciene mijlocii, amestecate cu o mulțime de bucăți de silex*”⁹.

C. S. Nicolăescu-Plopșor și colaboratorii săi au reluat în anul 1956 cercetarea arheologică în

¹ Roska 1930, p. 96.

² Nicolăescu-Plopșor, Pop 1959, p. 53.

³ Păunescu 1966, p. 319.

⁴ Cârciumarul, Păunescu 1975, p. 329; Cârciumarul 1980, p. 174–183.

⁵ Păunescu 2001, p. 359.

⁶ Cosac et alii 2012.

⁷ Roska 1930, p. 96.

⁸ Nicolăescu-Plopșor et alii 1959, p. 18; Nicolăescu-Plopșor, Pop 1959, p. 51; Cârciumarul, Păunescu 1975; Cârciumarul 1980, p. 174–183.

⁹ Roska 1930, p. 96.

așezarea de la Malu Dinu Buzea. Coordonatorul afirma că săpătura trebuie să se concentreze pe „*terasa cuprinsă între pârâul Cremenea și râul Buzău, în partea dreaptă a confluenței*”¹⁰, dar observa faptul că stratul inferior „*îl formează aluviunile de bază, de culoare galben închis, nisipoase, cu granulație fină și cu intercalații de lentile și chiar bancuri puternice de pietrișuri, care nu reprezintă altceva decât luturile și prundișurile viiturilor mai slabe sau mai puternice ale pârâului Cremenea, depuse în conul său de dejecție*”¹¹. După C. S. Nicolăescu-Plopșor, suprafața de la Malu Dinu Buzea a devenit optimă prezenței umane atunci când „*aluviunile conului de dejecție fuseseră cuprinse de vegetație*”¹². În concluzie, chiar dacă în prima fază coordonatorul cercetărilor plasează suprafața abordată în categoria teraselor, prin descrierea depunerilor sedimentare acceptă că stratul inferior, de la baza profilului, a fost format prin aportul sedimentar al pârâului Cremenea și este un con de dejecție al acestuia.

Dacă, la reluarea săpăturii arheologice în anii 1960 și 1961, arheologul Al. Păunescu nu abordează încadrarea în categoria teraselor a suprafeței de la Malu Dinu Buzea¹³, în anul 1975, în colaborare cu M. Cărciumaru, au fost aduse argumente privind acceptarea ipotezei emise de M. Roska. Autorii studiului afirmă că așezarea „*este situată pe terasa de 6 m a Buzăului*”¹⁴. În timp ce Nicolăescu-Plopșor considera depunerea inferioară, de la baza profilului stratigrafic, ca rezultat al depunerilor conului de dejecție, Păunescu și Cărciumaru descriu acest strat ca „*pietrișuri de terasă*”¹⁵, steril din punct de vedere arheologic. Interesant este că, din acest strat, Nicolăescu-Plopșor a recuperat „*un fragment de lamă, două așchii și un nucleu microlitic*”¹⁶, apariție datorată afectării de către aluviunile conului de dejecție a așezării paleolitice cercetată de J. Teutsch la confluența Cremenei cu afluentul său „*Al Rău*”, punct plasat în partea superioară a așezării de la Malu Dinu Buzea¹⁷.

Ca o primă observație, plasarea în categoria teraselor a suprafeței cvasiorizontale de la Malu Dinu Buzea s-a făcut fără argumente convingătoare de natură geomorfologică. Tentat inițial să accepte această ipoteză, C.S. Nicolăescu-Plopșor, cu argu-

mente de natură stratigrafică, ce aveau la bază deja vasta sa experiență de teren, demonstra că pachetul sedimentar, cel puțin în partea sa inferioară, s-a format în urma depunerilor sub forma unui con de dejecție la confluența Cremenei cu Buzăul (Fig. 3).

Dacă în studiul interdisciplinar, elaborat împreună cu M. Cărciumaru, consacrat reconstituirii paleoclimatului din Depresiunea Întorsura Buzăului, Al. Păunescu accepta existența unei terase la Malu Dinu Buzea, acesta a revenit ulterior și a acceptat în parte ipoteza emisă de C.S. Nicolăescu-Plopșor. Chiar dacă utilizează în continuarea formula deja consacrată în literatura de specialitate, anume „*terasa de la Malu Dinu Buzea*”¹⁸, atunci când abordează situația stratigrafică descrie stratul inferior, considerat anterior ca „*pietrișuri de terasă*”, drept rezultat al depunerilor pârâului Cremenea „*în conul lor de dejecție*”. Compoziția acestei depuneri sedimentare este de „*nisip cu granulație fină și cu intercalații de lentile și chiar bancuri puternice de pietrișuri*”¹⁹, ceea ce corespunde descrierii stratigrafice făcută de C. S. Nicolăescu-Plopșor (Fig. 4).

Trebuie precizat că studiile ulterioare anului 1975 au trecut cu vederea concluziile geomorfologului N. Băcăințan, care preciza că „*începuturile populării acestei depresiuni intramontane se pierd în preistorie (în conul de dejecție al Cremenei, comuna Sita Buzăului, au fost descoperite materiale paleolitice din pleistocenul tânăr)*”²⁰. După N. Băcăințan, terasa a II-a a Buzăului are o altitudine relativă de 5–6 m, altitudine ce corespunde teoretic și cu aceea a punctului Malu Dinu Buzea, dar „*Extensiunea sa maximă este întâlnită până la Vama Buzăului (300–500 m lărgime, 5 km lungime) și Buzăiel (200–250 m lărgime, aproape 3 km lungime), aceste localități fiind construite pe fragmentele respective. Sub forma unor fâșii înguste (50–100 m lărgime, 1–2 km lungime), terasa a II-a apare și în amunte de aceste localități. Ea are elementele bine conturate și este puțin fragmentată. În mod obișnuit spre țâțână este acoperită cu materiale coluvio-proluviale (în special la Vama Buzăului). Pe podul terasei se distinge o cuvertură de materiale superficiale fine, cu grosime redusă (în medie 0,3–0,8 m), alcătuită din luturi care, de cele mai multe ori, conțin pietriș la suprafață. Depozitul de terasă propriu-zis se caracterizează printr-un conținut ridicat de elemente mari chiar în partea superioară. Astfel, în zona magazinului universal de la Vama Buzăului (aproximativ 2 km aval de*

¹⁰ Nicolăescu-Plopșor et alii 1959, p. 18.

¹¹ Nicolăescu-Plopșor et alii 1959.

¹² Nicolăescu-Plopșor et alii 1959, p. 19.

¹³ Păunescu 1966, p. 319–333.

¹⁴ Cărciumaru, Păunescu 1975, p. 328.

¹⁵ Cărciumaru, Păunescu 1975.

¹⁶ Nicolăescu-Plopșor et alii 1959, p. 19.

¹⁷ Nicolăescu-Plopșor et alii 1959.

¹⁸ Păunescu 2001, p. 359.

¹⁹ Păunescu 2001.

²⁰ Băcăințan 1975, p. 123.

confluența cu Dălghiul), la 1 m adâncime, conținutul de bolovani este de 25–35%. Grosimea acestui depozit depășește 4–5 m, așa cum reiese din analiza deschiderilor și a forajelor existente, care nu l-au străpuns total²¹.

Studiul lui Băcăințan remarcă asocierea terasă-localități, precum și existența în depunerea stratigrafică inferioară a conținutului mare de bolovani, argument indubitabil în plasarea acestor suprafețe în categoria teraselor. La Malu Dinu Buzea cercetarea arheologică nu a confirmat prezența acestui substrat, ci doar un depozit cu nisip cu granulație fină și cu intercalații de lentile și chiar bancuri puternice de pietrișuri care se datorează depunerilor Cremenei. Absența construcțiilor pe suprafața de la Malu Dinu Buzea, în momentul începerii primei săpături arheologice inițiată de M. Roska, în anul 1924, poate fi un argument în sensul dorit de noi. Cvasiorizontalitatea așezării se datorează lucrărilor agricole periodice, pentru că în perioada sa de formare, chiar și în momentul locuirii paleolitice, avea o înclinare accentuată pe axa sud-vest – nord-est, perpendicular pe talvegul Buzăului, dar și cu consistență diferită în grosimea straturilor pe axa nord-vest – sud-est.

Absența unei colaborări directe între arheologi și geomorfologi a avut drept consecință o înțelegere eronată a genezei pachetelor sedimentare din punctul Malu Dinu Buzea²².

INFORMAȚIA ARHEOLOGICĂ

Eșantionul litic studiat (Tab. 1, 2, 3) este format din 1158 piese, reprezentând, în proporții variabile, galeți/blocuri (0,43%), produse secundare de

²¹ Băcăințan 1975, p. 125.

²² De altfel, definirea termenului de terasă presupune două componente: prima morfologică (aspectul orizontal) și cea de-a doua genetică (o fostă luncă). După V. Velcea și M. Costea: „Terasele sunt forme de relief bine definite în cadrul culoarului de vale, situate în continuarea albiei majore, care fac racordul cu versanții de vale. Ele au aspectul unor trepte diferențiate altimetric. Terasa evidențiază în structura lor roca de bază, orizontul de aluviuni, depozite loessoide, soluri fosile și soluri actuale” (Velcea, Costea 2006, p. 229), după M. Ielenicz „Terasele sunt trepte în lungul văilor la altitudini relative față de albie ce variază între 4–5 m și 180 m (frecvent până la 90–100 m) care la origine au fost lunci, rămânând suspendate în urma adâncirii în ele a râurilor” (Ielenicz 2004, p. 128), iar după C. Brânduș, A. Gozavu, V. Efros și V. Chiriță terasa este o „formă de relief cu aspect de treaptă, extinsă în lungul unei văi, țârm marin sau lacustru. Ea provine dintr-o veche albie majoră, rămasă suspendată prin adâncirea râului, sau printr-o platformă de abraziune în urma coborârii nivelului apelor marine sau lacustre” (Brânduș et alii 1999, p. 292).

debitaj (așchii, nuclee, fragmente nedeterminate, produse corticale și de reamenajare – 83,41%), suporturi laminare (lame, lamele – 14,59%) și piese retușate (1,55%). Acestea, însoțite de un număr ridicat de fragmente naturale (Tab. 4), provin de pe o suprafață cercetată de 37 m², de-a lungul a trei campanii de cercetări.

Materia primă identificată include gresie (3,45%), materii prime posibil alogene, după prezența izolată în eșantion (mai puțin de 13 piese din fiecare categorie de debitaj, în principal așchii și suporturi laminare din silex negru sau maroniu-cenușiu, calcedonie, opal, argilit, menilit și corneană – 3,79%) și cel puțin trei varietăți de silex local, care domină eșantionul în proporție de 92,74%: silex albăstrui-cenușiu/cenușiu-deschis, mat, cu textură fină și, ocazional, intercalații cenușiu-albicioase; silex maroniu-gălbui închis/maroniu-roșcat, mat, cu textură fină; silex crem-gălbui deschis/cenușiu, cu patină crem deschis, mat, cu textura fină. Cele trei tipuri principale de silex sau gresia nu par să facă obiectul unei diferențieri în privința modalității de desfășurare a debitajului, sau de modificare a suporturilor obținute, după cum nici tipurile de materie primă identificate izolat nu semnalează existența unei strategii de debitaj diferite.

În interiorul categoriei nucleelor (4,31% din eșantion) (Fig. 5, 6), o primă grupă este aceea a nucleelor prismatice cu un plan de lovire, *dos* natural sau accidentat și debitaj semiturnant sau frontal, finalizat prin desprinderi de așchii și, mai rar, de lame. Dimensiunile lor variază între 32–37/48–52 mm lungime, 36–43 mm lățime și 20–28 mm grosime. Așchiile, ca ultime desprinderi practicate de pe o suprafață de debitaj, caracterizează, cu titlu de excepție, și câteva nuclee cu două planuri de lovire, de asemenea exploatate prin debitaj semiturnant; al doilea plan de lovire pare să răspundă necesității de a abandona exploatarea unei suprafețe accidentate și de a deschide un nou front de lucru.

Din a doua grupă a nucleelor cu un plan de lovire fac parte piesele prismatice și piramidale ale căror ultime desprinderi sunt reprezentate de lamele, obținute prin debitaj frontal, uneori semiturnant. Aceste nuclee par a fi fost la origine, blocuri sau galeți de silex omogen, de mici dimensiuni, sau fragmente/flancuri ale unor nuclee mai mari. În faza de abandon, dimensiunile nucleelor terminate în debitaj de lamele se situează în intervalul de 22–27/33–43 mm lungime, 22–29 mm lățime și 12–19/33–38 mm grosime. Și în acest caz, al obținerii de lamele în ultima etapă a exploatării

nucleelor, piesele cu două planuri de lovire constituie excepții, probabil dictate de constrângeri mecanice.

Produsele de reamenajare și produsele corticale (Tab. 3, Fig. 7) reprezintă 11,48% din eșantion, sub forma așchiilor, lamelor și lamelelor. Cele mai numeroase dintre ele sunt cele corticale (suporturi pe a căror suprafață dorsală există, în proporție mai mică de 50%, porțiuni care conservă cortexul), urmate de suporturile de tip *entame* și *sous-entame*, în principal așchii. Lungimea variabilă a suporturilor de tip *entame* reflectă disponibilitatea unor galeți sau blocuri de materie primă de dimensiuni diferite. Așchiile *entame* au lungimi (16/26/32 mm, rareori 55 mm) și lățimi medii (27–37 mm, rareori 42 mm) și grosimi uniforme (4–7 mm); în mare, aceste valori nu diferă considerabil de cele ale așchiilor *sous-entame*, ceea ce presupune existența unor suporturi de tip *entame* de dimensiuni mai mari, desprinse anterior, care nu se regăsesc în eșantion. Lamele *sous-entame*, mult mai puțin numeroase, sunt constant mai lungi (34–40 mm), înguste (13–15 mm) și relativ subțiri (3–6 mm). Ca și în cazul așchiilor, se poate presupune existența unor suporturi laminare *sous-entame* de dimensiuni mai mari, care nu apar în eșantion, datorită existenței unei lame corticale întregi, de 45 mm lungime, dar și a unora fragmentate, de 20–25/36–40 mm lungime. În mare parte, și lamelele *sous-entame* și corticale fragmentate au lungimi asemănătoare (20–36 mm) și valori ale lățimii (8–11 mm) și grosimii (3–5 mm) omogene.

Produsele de amenajare de tipul așchiilor și lamelor de refacere a suprafeței de debitaj și *à crête* au o pondere mult redusă în eșantion, comparativ cu produsele corticale și de tip *entame*, reflectând, probabil, o mai mare intensitate a activităților orientate spre testarea diverselor surse de silex local. Lama (L=38 mm, l=12 mm, gr.=22 mm) și așchiile de refacere a suprafeței de debitaj (L=25/57 mm, l=26–36 mm, gr.=8/15 mm) au în general talonul lat, bulbul de percuție bine marcat și suprafața dorsală alcătuită din negative de desprindere laminare sau aparținând unor așchii, inițiate dintr-un plan de lovire adiacent sau opus. Suporturile *à crête* laminare (lame și lamele) sunt reprezentate de fragmente, majoritatea de tipul *demi-crête* și *sous-crête tabulaire*, cu lungimi variabile, cu lățimi de 13/21 mm (lame) sau 4/9 mm (lamele) și grosimi de 6–8 mm (lame) sau 3–6 mm (lamele). Din categoria produselor de reamenajare

a planului de lovire, respectiv *tablettes de ravivage*, eșantionul nu include decât o tabletă de tip Thèmes (L=36 mm, l=13 mm, gr.=6 mm) și o așchie retușată (L=45 mm, l=36 mm, gr.=7 mm).

În categoria suporturilor obținute după etapa de inițiere a debitajului, așchiile, deși alcătuiesc puțin peste jumătate din eșantion (57,12%), nu par să fi făcut obiectul unei producții intenționate de astfel de suporturi, având în vedere lipsa evidentă de standardizare morfometrică, aspectul neregulat al suprafețelor dorsale, datorat unor desprinderi anterioare nefinalizate sau accidentate și absența unor nuclee destinate exclusiv producției de astfel de suporturi. Prin urmare, este posibil ca numărul ridicat de așchii să reflecte intensitatea procesului de reducere, iar acestea să facă parte din categoria produselor de debitaj secundare, mai ales având în vedere derularea debitajului în prezența a numeroase accidente naturale în interiorul blocurilor de silex local, care afectează morfologia suporturilor. Sunt frecvente: talonul lat și neted, bulbul de percuție bine conturat, ca și stigmatul sub forma desprinderilor de mică întindere la nivelul bulbului. Dimensiunile lor variază între valori medii de: 15–17/26–28/32–39 mm, până la 75 mm lungime, 14–19/22–28/33–41 mm, până la 56 mm lățime și 3–9 mm grosime.

Suporturile laminare (lame și lamele – 12,97% din eșantion) (Fig. 8) sunt reprezentate, în cea mai mare parte, de fragmente proximale și meziale, în cazul lamelor, sau proximale, meziale și distale, în cazul lamelelor. Morfologia suporturilor nu este unitară, definită de profilul rectiliniu, concav sau *torse*, de secțiunea transversală atât triunghiulară, cât și trapezoidală, taloane netede, rareori fațetate și punctiforme, bulb de percuție bine conturat, marcat de stigmatul de percuție dură, sau difuz. În câteva cazuri, suprafața dorsală poartă negative de desprindere inițiate din sens opus, semnalând deschiderea unui al doilea plan de lovire. Fracturile observabile aparțin cu precădere tipului perpendicular pe planul suportului, însoțite de desprinderi neregulate de pe marginile lungi. Lamele întregi ating valori de 53–55 mm lungime, 20 mm lățime și 4–5 mm grosime; printre lamele fragmentate, cele mai frecvente dimensiuni sunt de 30–40 mm lungime, 14–20 mm lățime și 3–8 mm grosime. În cazul lamelelor, valorile pieselor întregi (L=32–34 mm, l= 6–11 mm, gr.=2–5 mm) nu reflectă cele mai mari dimensiuni, deoarece aceleași valori pot fi întâlnite și la unele dintre piesele fragmentare, prin urmare se poate

presupune că în producția de lamele, la un moment dat, s-au utilizat suprafețe de debitaj mai lungi.

Deși prezența pieselor retușate (Fig. 9) în eșantion atinge doar 1,55%, diversitatea tipurilor identificate și a suporturilor lor este remarcabilă: retușa directă și indirectă, semiabruptă, parțială, afectează lame, lame corticale, o lamelă și o *tablette de ravivage* pe așchie; retușa directă, abruptă și continuă se regăsește pe două lame și o lamelă *à dos*; troncaturile directe, amenajate distal, apar pe lame și pe o lamelă; de asemenea, în eșantion figurează și piese de tip *grattoir*, burin și, cu titlu excepțional, o armătură trapezoidală, definită de o dublă troncatură directă.

Piesa cu *encoche* identificată pe suportul de tip *tablette de ravivage* și retușa parțială directă sau inversă pot fi interpretate ca amenajări cu rol în facilitarea înmănușării suporturilor. Piese *à dos* din silex local sunt două fragmente meziale rectiliniilor de lame (valori medii: L=19 mm, l=12 mm, gr.=3 mm) și unul de lamelă (L=17 mm, l=4 mm, gr.=2 mm), provenind din nuclee cu un plan de lovire, afectate de fracturi accidentale, oblice sau perpendiculare pe planul suportului. Marginea lungă, opusă celei amenajate de retușa abruptă, continuă, cu lateralizare pe dreapta (în cazul lamelei și al uneia din lame) sau stânga (în cazul lamei) este neretușată.

Troncaturile amenajate distal pot fi identificate pe două lame (completă: L=24 mm, l=12 mm, gr.=3 mm și distală: L=37 mm, l=16 mm, gr.=3 mm) și o lamelă (completă: L=29 mm, l=7 mm, gr.=5 mm) și reprezintă, probabil, o opțiune de reciclare a unor suporturi fragmentate în treimea distală. Unica armătură trapezoidală din eșantion (L=20 mm, l=12 mm, gr.=2 mm) este un fragment mezial de lamă, probabil din calcedonie, cu profil rectiliniu și cu extremitățile modificate de troncaturi directe, oblice și desprinderi neregulate vizibile pe marginea stângă.

Cele două burine, lucrate pe silex local și alogen, aparțin tipului diedru; ele sunt pe suporturi laminare, cu secțiune transversală trapezoidală, profil rectiliniu sau ușor concav, talon neted. Dimensiunile acestor suporturi sunt de: L=80 mm, l=30 mm, gr.=5 mm / L=25 mm, l=15 mm, gr.=4 mm. În ambele cazuri, negativele de desprindere ale produselor de tip *chute de burin* sunt afectate de accidente de debitaj. Piese de tip *grattoir*, distală și întreagă, sunt realizate pe lamă și fragment de lamă/așchie (?) din silex alogen, de dimensiuni reduse (L=25 mm, l=24 mm, gr.=7 mm / L=24 mm, l=24 mm, gr.=8 mm); *grattoir*-ul întreg aparține tipului semicircular, iar cel distal are front activ centrat, pe capăt de lamă.

DISCUȚIE

Raportându-ne la definițiile menționate, suprafața cvasiorizontală din punctul Malu Dinu Buzea, considerată în literatura de specialitate ca terasă, nu se încadrează acestora din câteva motive relativ ușor de identificat:

- lipsa orizontalității, ușor de identificat la suprafață. Se observă că partea axială a văii Cremenea este supraînălțată și altitudinea coboară radial către extremități. Același lucru se observă și în înclinarea straterelor de nisipuri de la adâncimea de 150–200 cm;

- prezența unei false frunți de terasă în partea terminală a conului de dejecție, rezultată în urma subminării acestuia de către Buzău (Fig. 10);

- lipsa pietrișului de terasă propriu-zis. În baza depozitelor de loess și a solului poligonal există doar un depozit stratificat de nisipuri de diferite granulometrii și fragmente de rocă parțial rulate și frecvent sparte de gelifracție (Fig. 11);

- prezența pârâului Cremenea, cu o lungime de aproximativ 3,7 km pe o diferență de nivel de 350 m, duce la o pantă medie de aproximativ 10%, ceea ce arată potențialul erozional puternic al acestei văi și capacitatea mare de transport a sedimentelor.

Ultima lucrare sintetică publicată privind paleoliticul din Transilvania menționează în punctul Malu Dinu Buzea existența a două niveluri paleolitice, definite cultural drept Aurignacian (în partea inferioară a secvenței stratigrafice) și Tardenoisian (în partea superioară)²³.

Repartiția spațială verticală a materialului litic ilustrează o situație dificil de interpretat, rezultată din procesele implicate în formarea secvenței stratigrafice care îl conține (Fig. 12). Astfel, materialul litic modificat natural (spărturi, blocuri, fragmente etc.) apare în cantități notabile la suprafață și în partea mediană a secvenței stratigrafice, în timp ce materialul litic cioplit conturează două aglomerări cantitative, una la suprafață, înregistrată ca *passim*, și alta la baza secvenței stratigrafice, la adâncimea de aproximativ 90–100 cm de la suprafață (Diagrama 1), formată, în principal, din produse secundare de debitaj (Diagrama 2). Această distribuție verticală ar putea indica fie existența a două niveluri culturale deranjate, fie existența a cel puțin două momente de intensitate crescută a episoadelor torențiale, care au afectat un singur nivel cultural, dar l-au segregat vertical în două aglomerări semnificative cantitativ. Având în vedere că nu au fost înregistrate diferențe

²³ Păunescu 2001, p. 356–371.

notabile de natură tehnologică în interiorul eșantionului, este posibil ca a doua ipoteză să fie cea corectă.

Încadrarea culturală a materialului litic de la Malu Dinu Buzea este problematică în aceeași măsură cu integritatea sa stratigrafică. Chiar și în condițiile în care secvența stratigrafică ar include mai mult de un nivel cultural, definirea unuia dintre acestea drept Aurignacian este greu de susținut, în special din perspectiva criteriilor folosite în cercetarea curentă²⁴. De asemenea, problema criteriilor de identificare a Tardenoisianului a fost recent discutată în literatura de specialitate²⁵, printre acestea numărându-se prezența microlitelor geometrice, a pieselor de tip *grattoir* circular, a lamelor cu troncatură și *à dos*, practicarea debitajului prin presiune, de pe nuclee care la abandon prezintă formă cilindrică și suprafețe de debitaj dispuse circular. În cazul eșantionului de la Malu Dinu Buzea, doar câteva din aceste elemente pot fi identificate, însă cu totul izolat (cum este și cazul unicei armături trapezoidale), fără a se generaliza într-o tendință tehnologică distinctă, care să-l individualizeze cultural. Astfel, materia primă locală, folosită aproape exclusiv și caracterizată de numeroase accidente naturale, împreună cu aparentul aspect de atelier al sitului, dat de structura tehnologică a eșantionului și cu puținele elemente *à dos* și microlitice, alcătuiesc imaginea unui ansamblu litic ce poate fi plasat, în manieră oarecum indefinită, la finalul paleoliticului superior. Pe de altă parte, integritatea eșantionului, în special componenta microlitică, a fost decisiv afectată de procese geomorfologice, astfel încât orice încadrare culturală mai precisă ar fi doar subiect de speculație.

MULȚUMIRI

Autorii doresc să mulțumească doamnei Roxana Dobrescu, de la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București, pentru oportunitatea de a prezenta și publica rezultatele cercetărilor de la Malu Dinu Buzea. Acestea nu ar fi fost posibile fără sprijinul primit din partea domnului Dan Lucian

Buzea și a Muzeului Carpaților Răsăriteni – Sf. Gheorghe, a Părintelui Protopop Florin Tohăneanu, dar și a domnului Ghiță Buzea, proprietarul terenului pe care este plasat situl arheologic, cărora le suntem recunoscători. Ilustrația materialului litic prezentat se datorează efortului depus de colegul nostru, Florin Dumitru, căruia îi mulțumim și pe această cale.

BIBLIOGRAFIE

- Anghelinu, Niță, 2014 – M. Anghelinu, L. Niță, *What's in a name: The Aurignacian in Romania*, Quaternary International 351, 2014, p. 172–192.
- Băcăințan 1975 – N. Băcăințan, *Terasele din bazinul superior al Buzăului*, Studii și Cercetări de Geologie și Geografie 22, 1975, p. 123–127;
- Boroneanț 2005 – A. Boroneanț, *The Tardenoisian in Romania – a false problem?*, SP 2, 2005, p. 17–46.
- Brânduș et alii 1999 – C. Brânduș, A. Gozavu, V. Efros, V. Chiriță, *Dicționar de termeni fizico-geografici*, Iași, 1999.
- Cârciumaru 1980 – M. Cârciumaru, *Mediul geografic în pleistocenul superior și culturile paleolitice din România*, București, 1980.
- Cârciumaru, Păunescu 1975 – M. Cârciumaru, Al. Păunescu, *Cronostratigrafia și paleoclimatul tardenoisianului din depresiunea Întorsura Buzăului*, SCIVA 26, 3, 1975, p. 315–341.
- Cosac et alii 2012 – M. Cosac, G. Murătoareanu, D. Buzea, Al. Radu, *Sita Buzăului, com. Sita Buzăului, jud. Covasna, Punct: Cremenea - Malu Dinu Buzea*, CCA, campania 2011, Târgu Mureș 23–26 mai 2012, p. 254–255.
- Ielenicz 2004 – M. Ielenicz, *Geomorfologie*, București, 2004.
- Nicolăescu-Plopșor, Pop 1959 – C. S. Nicolăescu-Plopșor, I. Pop, *Cercetările și săpăturile paleolitice de la Cremenea și împrejurimi*, MCA 6, 1959, p. 51–56.
- Nicolăescu-Plopșor et alii 1959 – C.S. Nicolăescu-Plopșor, Al. Păunescu, A. Paul-Bolomey, I. Pop, N. N. Zaharia, *Raport preliminar asupra cercetărilor paleolitice din anul 1956*, MCA 5, 1959, p. 15–44.
- Păunescu 1966 – Al. Păunescu, *Cercetări paleolitice*, SCIV 17, 2, 1966, p. 319–333.
- Păunescu 2001 – Al. Păunescu, *Paleoliticul și mezoliticul din spațiul transilvan*, București, 2001.
- Roska 1930 – M. Roska, *Notă preliminară asupra cercetărilor paleolitice făcute în Ardeal în cursul anului 1928*, AIGR 14, 1930, p. 79–97.
- Velcea, Costea 2006 – V. Velcea, M. Costea, *Geomorfologie generală*, Sibiu, 2006.

²⁴ Anghelinu, Niță 2014.

²⁵ Boroneanț 2005.

Produse de debitaj	Materie primă		
	Silex local	Gresie	Altele (silex, opal, argilit, menilit, calcedonie, corneană)
Așchii	590	23	12
Fragmente nedeterminate	153	1	4
Produse de reamenajare	20	-	1
Produse corticale	104	3	5
Galeți/blocuri	1	3	1
Nuclee/fragmente nucleu	45	-	5
Lame	85	9	7
Lamele	62	1	5
Piese retușate	14	-	4
Total	1074	40	44
	1158		

Tabel 1. Malu Dinu Buzea, structura eșantionului litic (campaniile 2011–2013).

Poziție stratigrafică	Materie primă									Total
	Silex local			Gresie			Altele (silex, opal, calcedonie, menilit)			
	Produse secundare de debitaj	Suporturi laminare	Produse retușate	Produse secundare de debitaj	Suporturi laminare	Produse retușate	Produse secundare de debitaj	Suporturi laminare	Produse retușate	
<i>passim</i>	223	51	5	4	3	-	11	2	1	300
30–40 cm	37	6	1	3	1	-	1	-	-	49
41–50 cm	132	28	1	11	2	-	2	-	2	178
51–60 cm	121	17	4	4	1	-	2	5	-	154
61–70 cm	90	13	1	-	2	-	7	2	-	115
71–80 cm	60	9	1	-	1	-	1	2	1	75
81–90 cm	67	10	1	1	-	-	1	1	-	81
91–100 cm	182	13	-	4	-	-	2	-	-	201
Total	912	147	14	27	10	-	27	12	4	1153
	1073			37			43			

Tabel 2. Malu Dinu Buzea, material litic modificat intenționat (campaniile 2011–2013).

Suporturi	Tipuri de produse				
	Produse cu cortex rezidual	Entames și sous-entames	Produse à crête	Tablette de ravivage	Produse de refacere a suprafeței de debitaj
Așchii	40	28	-	-	6
Lame	18	9	10	1	1
Lamele	9	8	3	-	-
Total	67	45	13	1	7

Tabel 3. Malu Dinu Buzea, produse de reamenajare și corticale (campaniile 2011–2013).

Poziție stratigrafică	Materie primă				Total
	Silex local	Gresie	Cuarțit	Calcar	
<i>passim</i>	252	8	-	-	260
30–40 cm	-	37	6	12	55
41–50 cm	71	32	16	9	128
51–60 cm	63	57	20	-	140
61–70 cm	44	61	6	-	111
71–80 cm	66	52	4	-	122
81–90 cm	44	38	1	1	84
91–100 cm	29	2	1	-	32
Total	569	287	54	22	932

Tabel 4. Malu Dinu Buzea, fragmente sparte natural (campaniile 2011–2013).

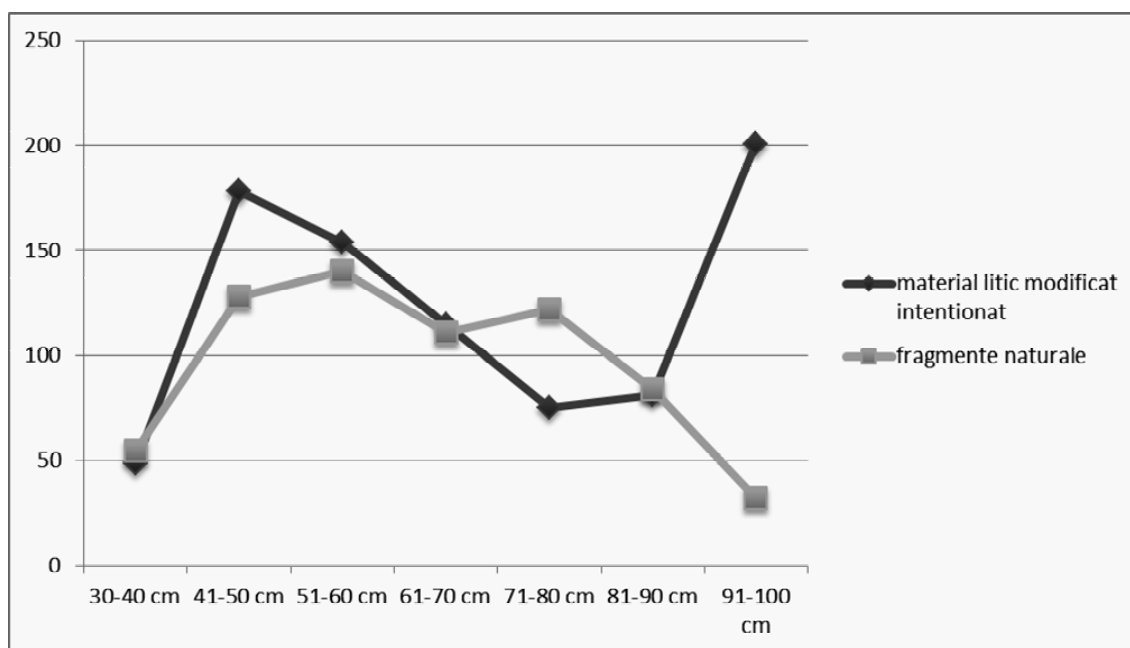

Diagrama 1. Malu Dinu Buzea (campaniile 2011–2013), repartiția verticală a materialului litic.

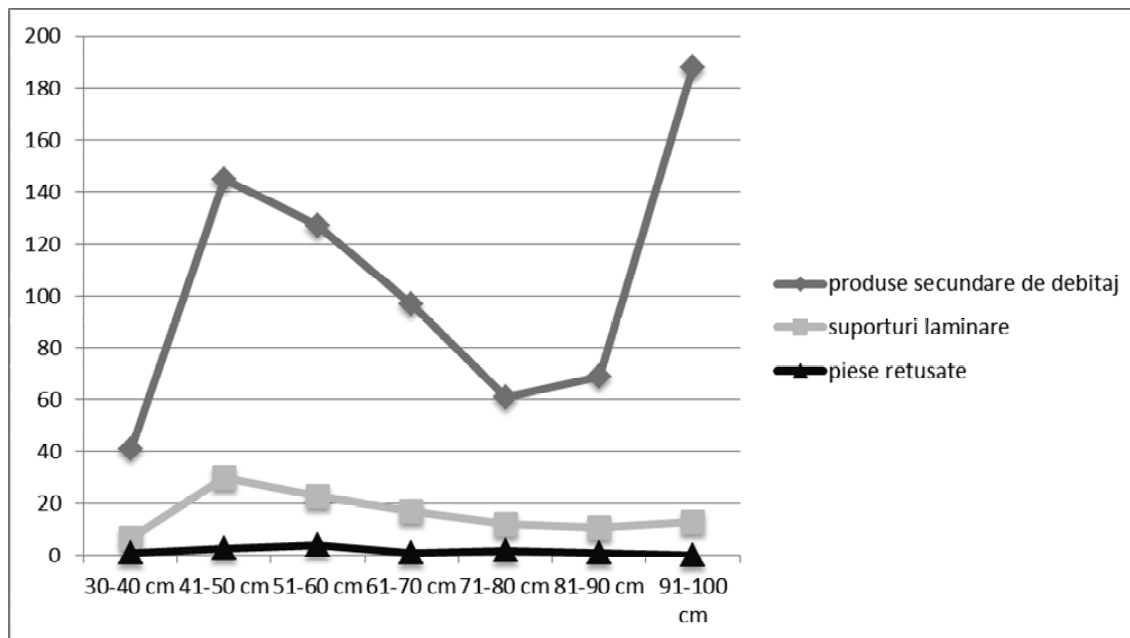

Diagrama 2. Malu Dinu Buzea (campaniile 2011–2013), distribuția verticală a materialului litic modificat intenționat.

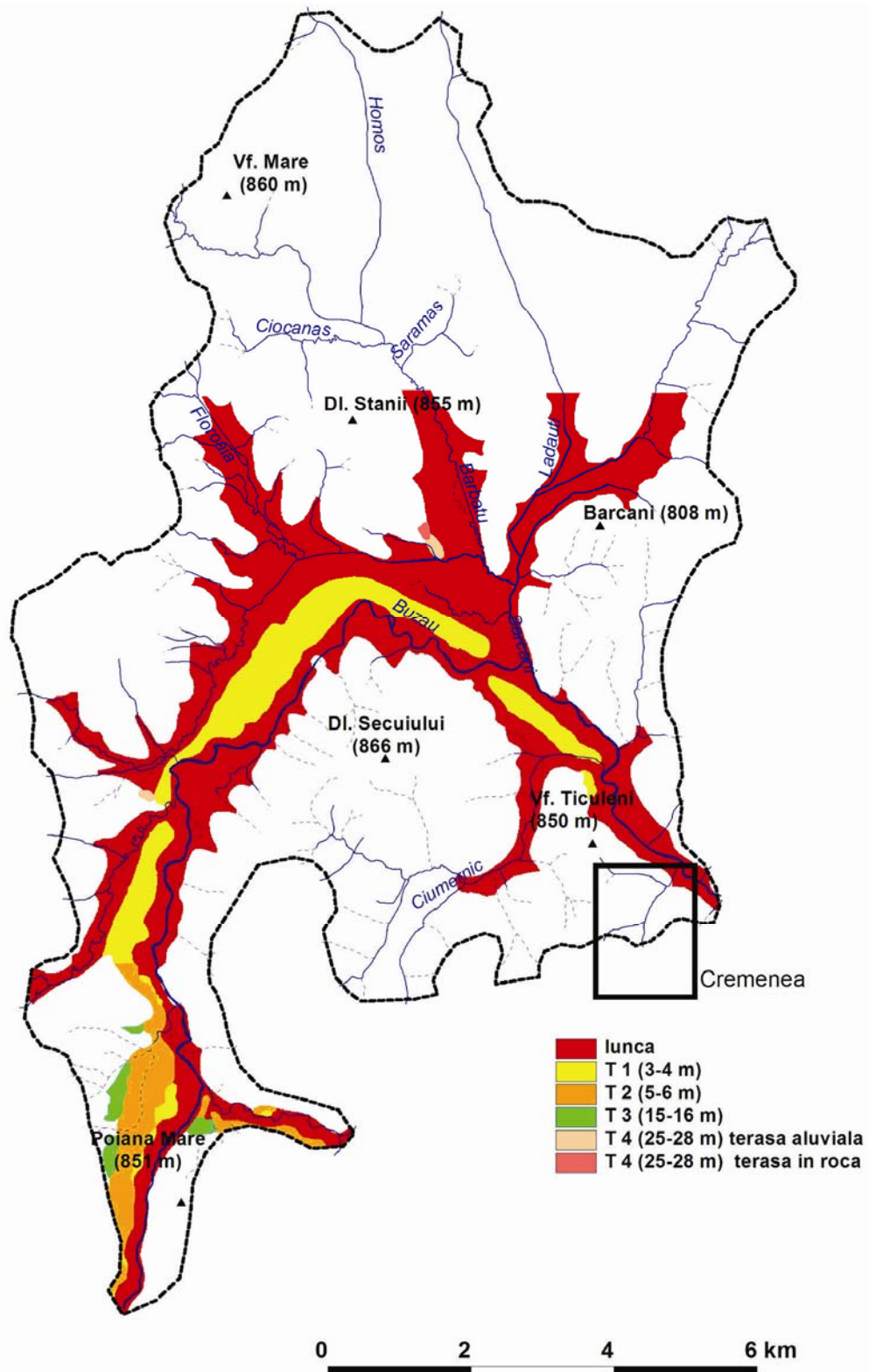

Fig. 1. Localizarea bazinului Cremenea în sud-estul Depresiunii Întorsura Buzăului.

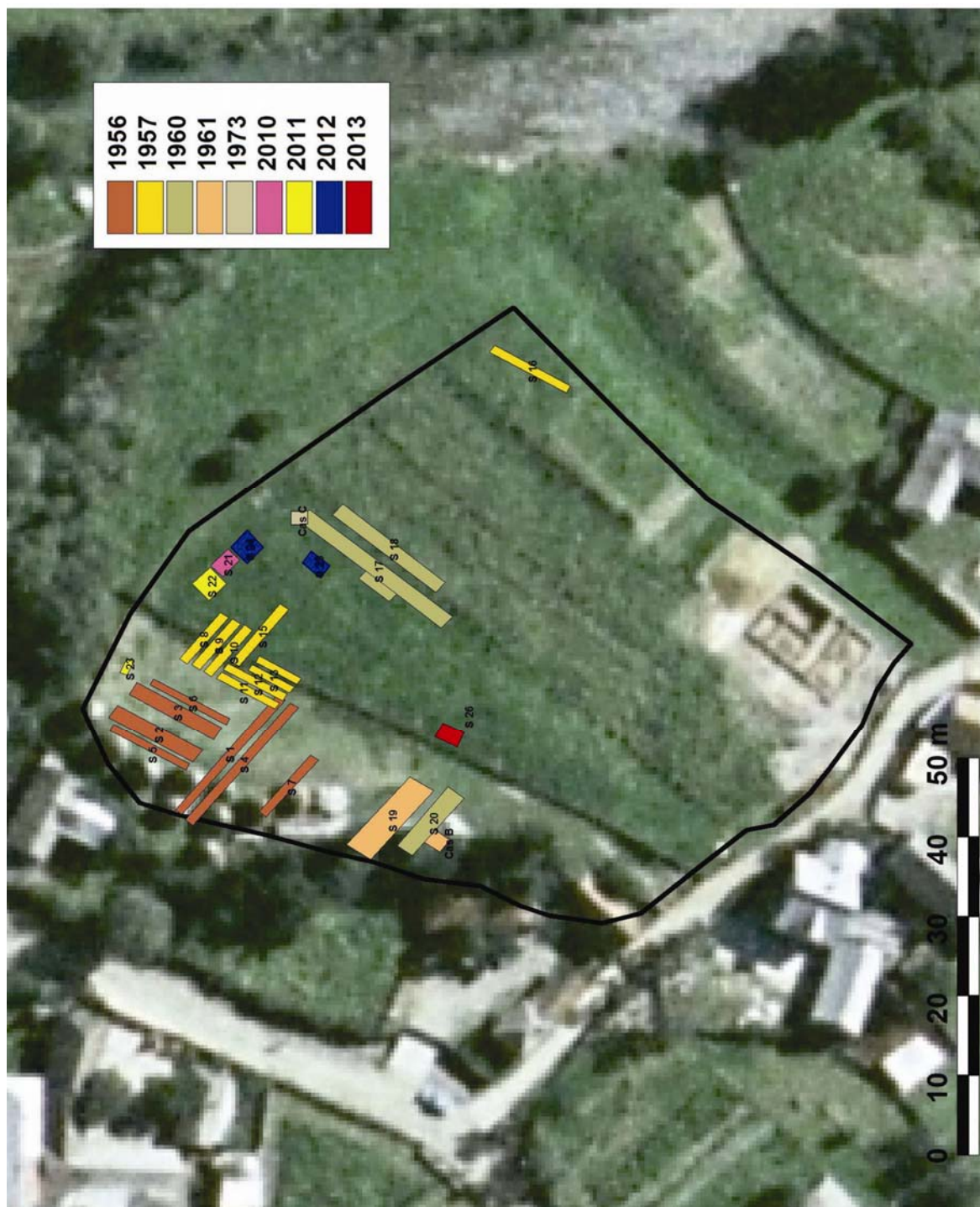

Fig. 2. Amplasarea secțiunilor în cadrul sitului Malu Dinu Buzea.

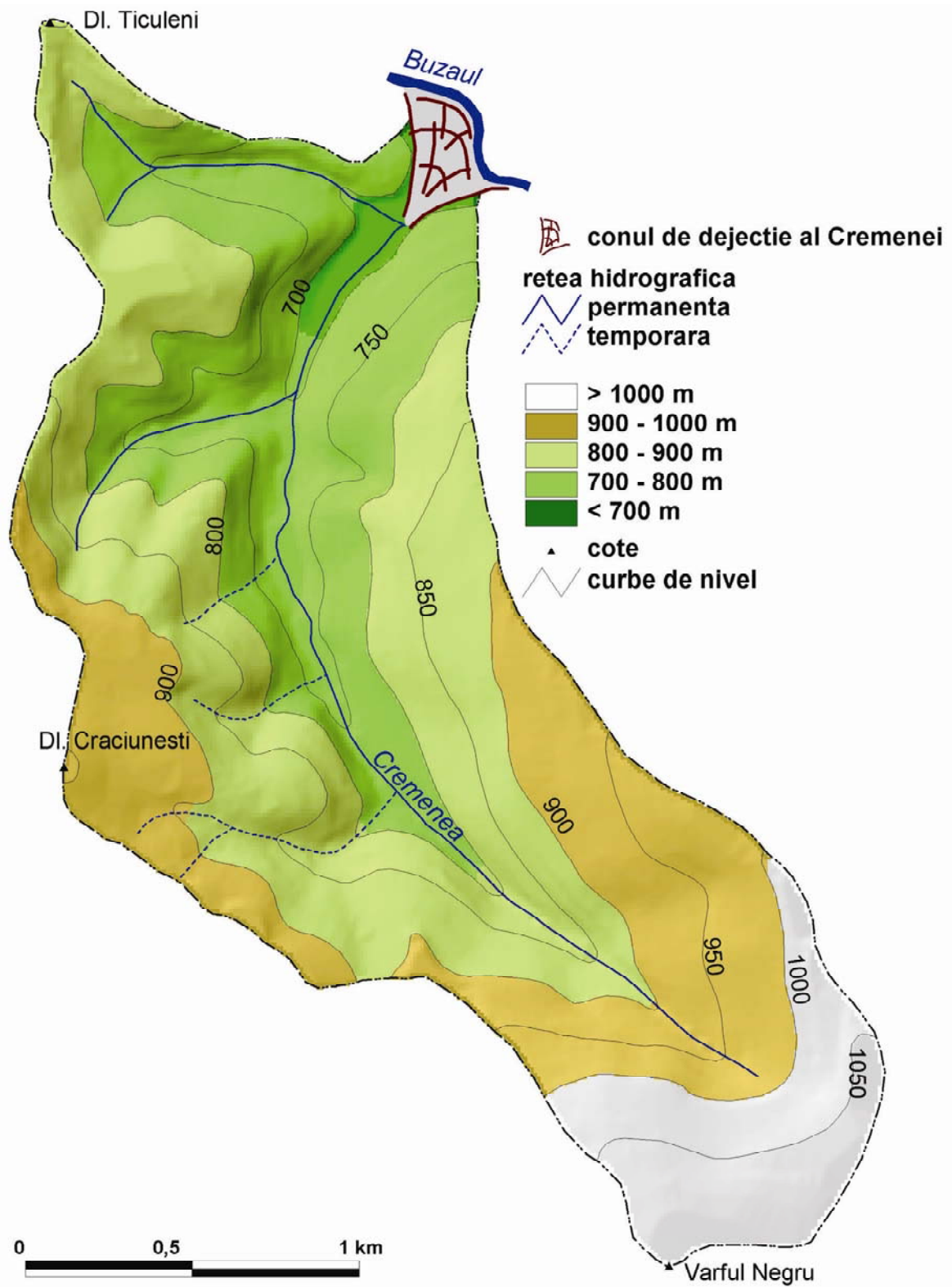

Fig. 3. Harta geomorfologică generală a bazinului Cremenea.

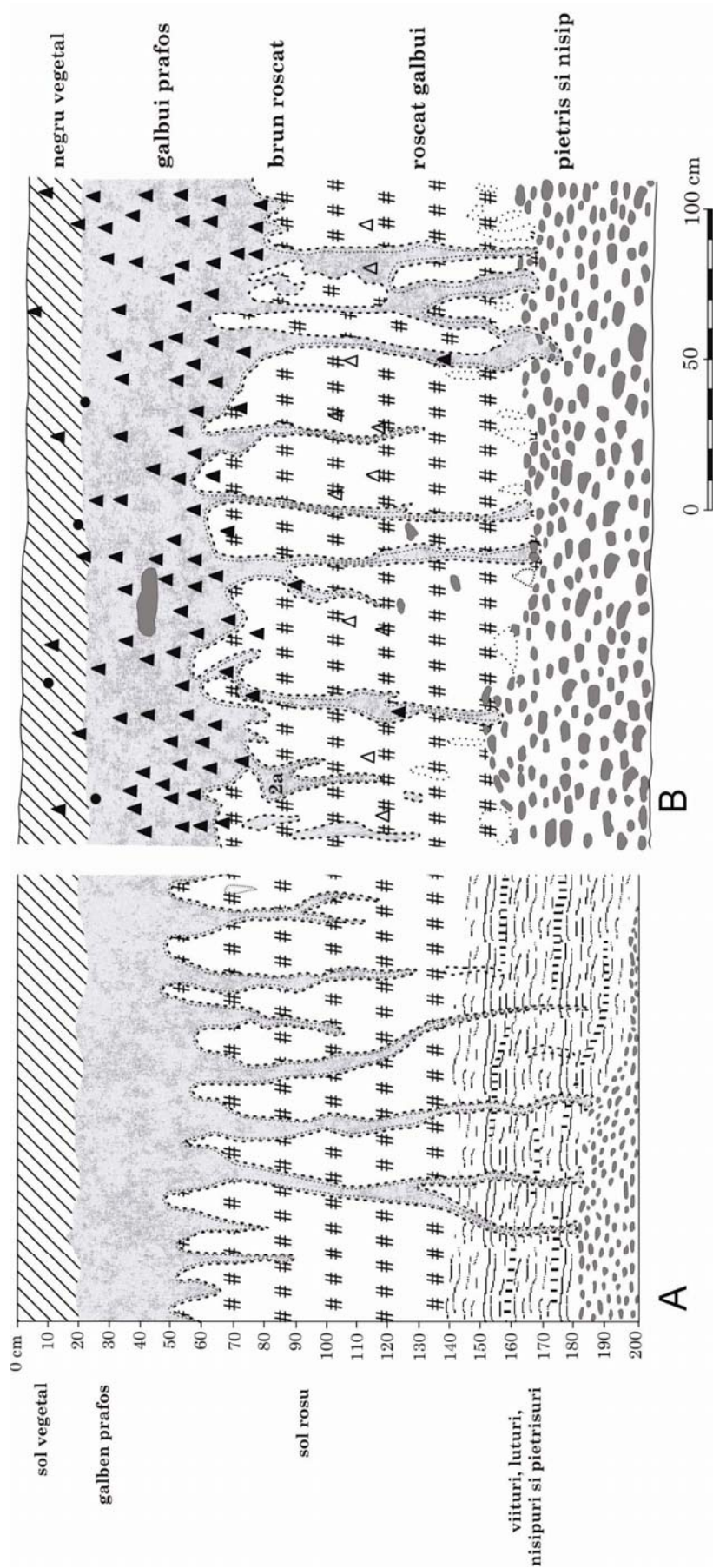

Fig. 4. Profilele stratigrafice publicate de C. S. Nicolăescu-Plopșor, I. Pop (1959) (A) și Al. Păunescu (1966) (B).

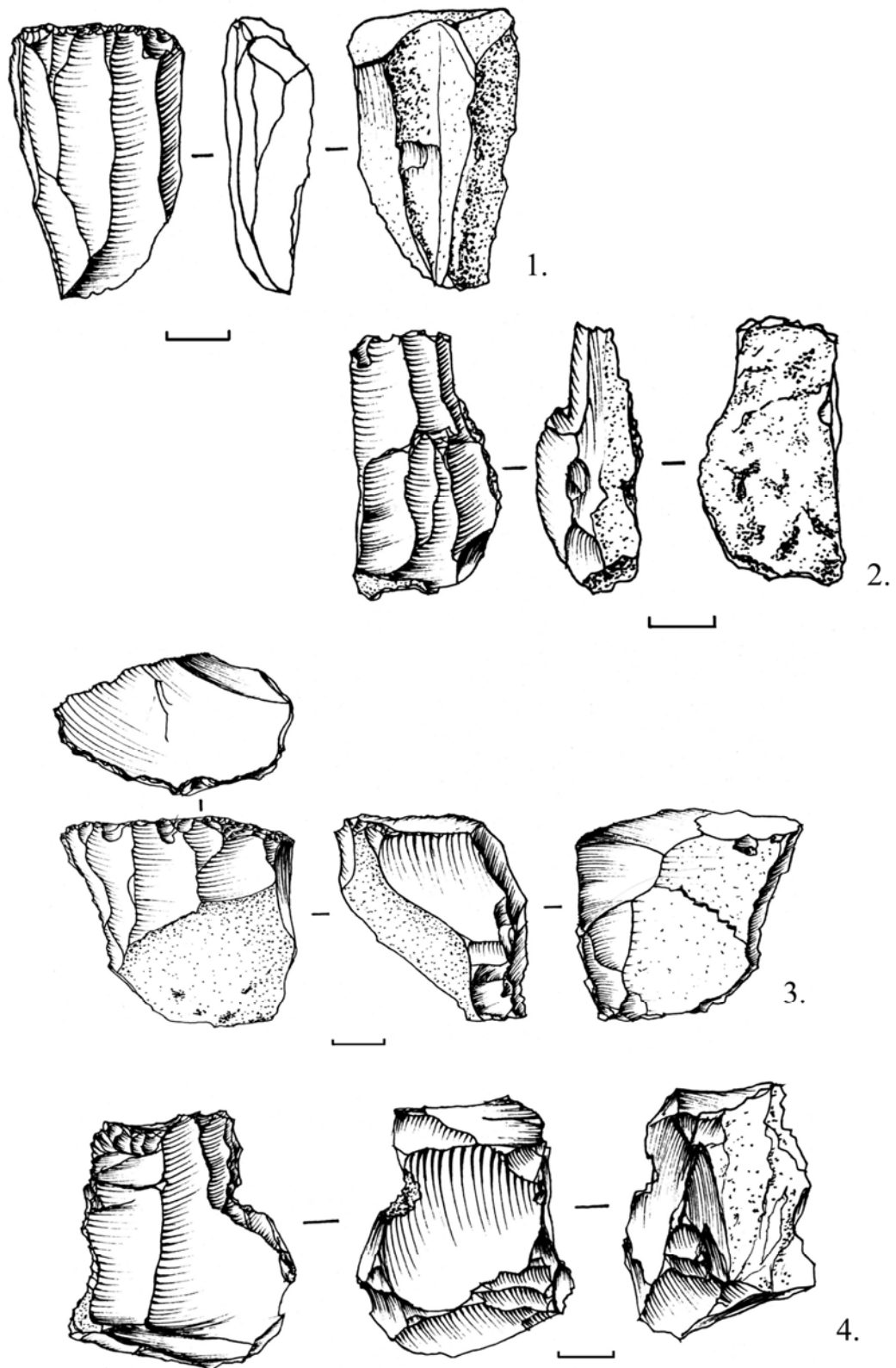

Fig. 5. Malu Dinu Buzea: nuclee prismatice.

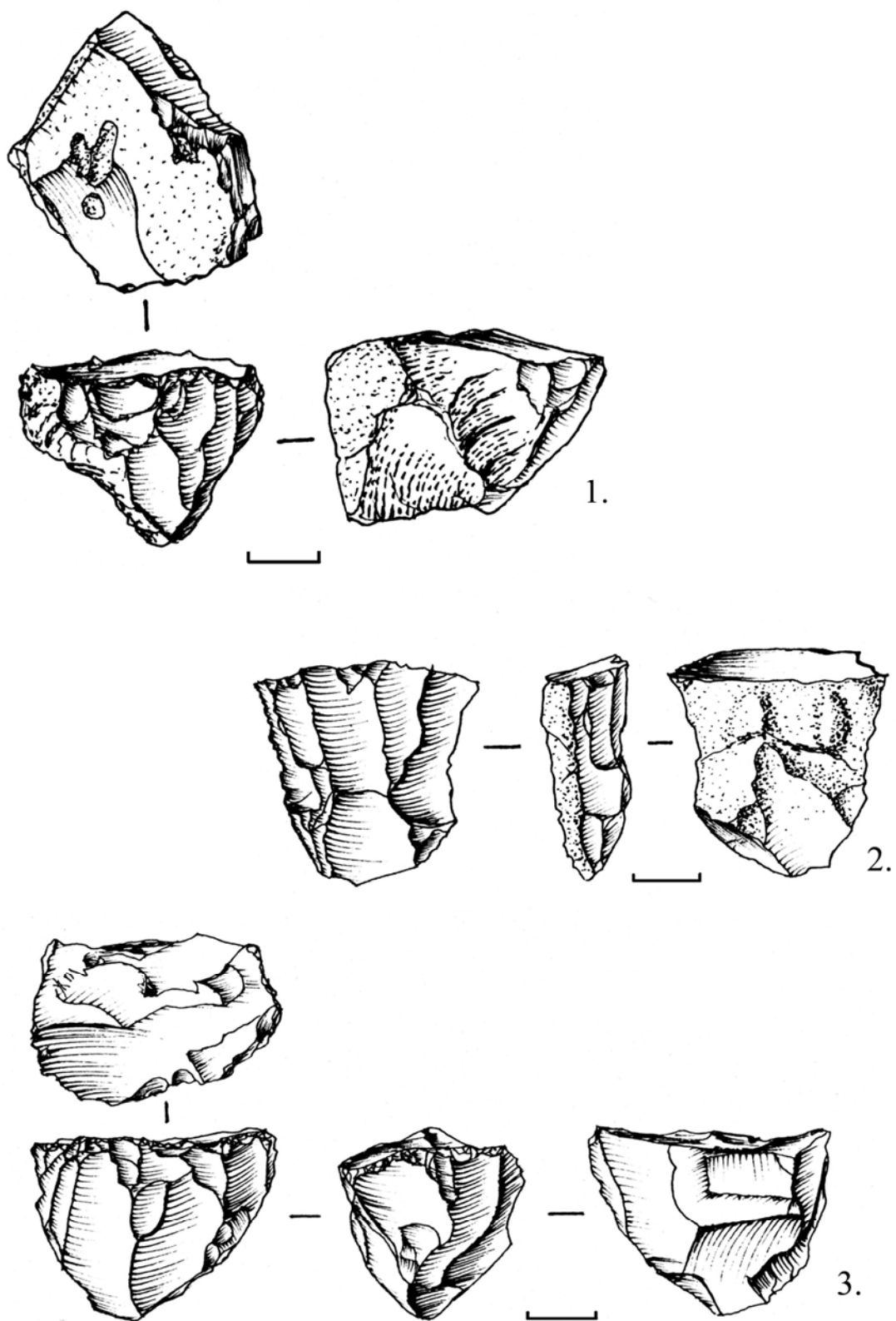

Fig. 6. Malu Dinu Buzea: nuclee piramidale.

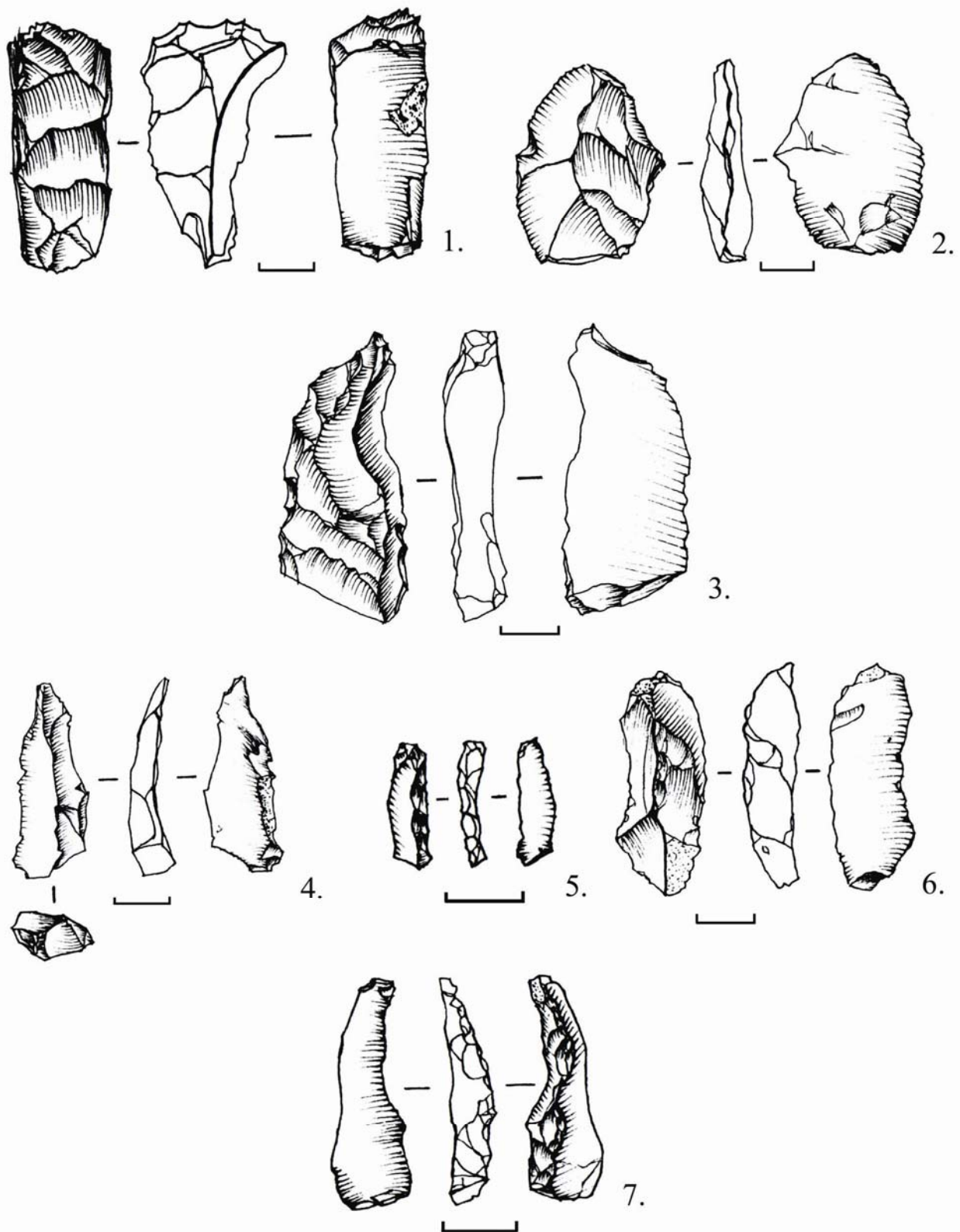

Fig. 7. Malu Dinu Buzea: produse de (re)amenajare.

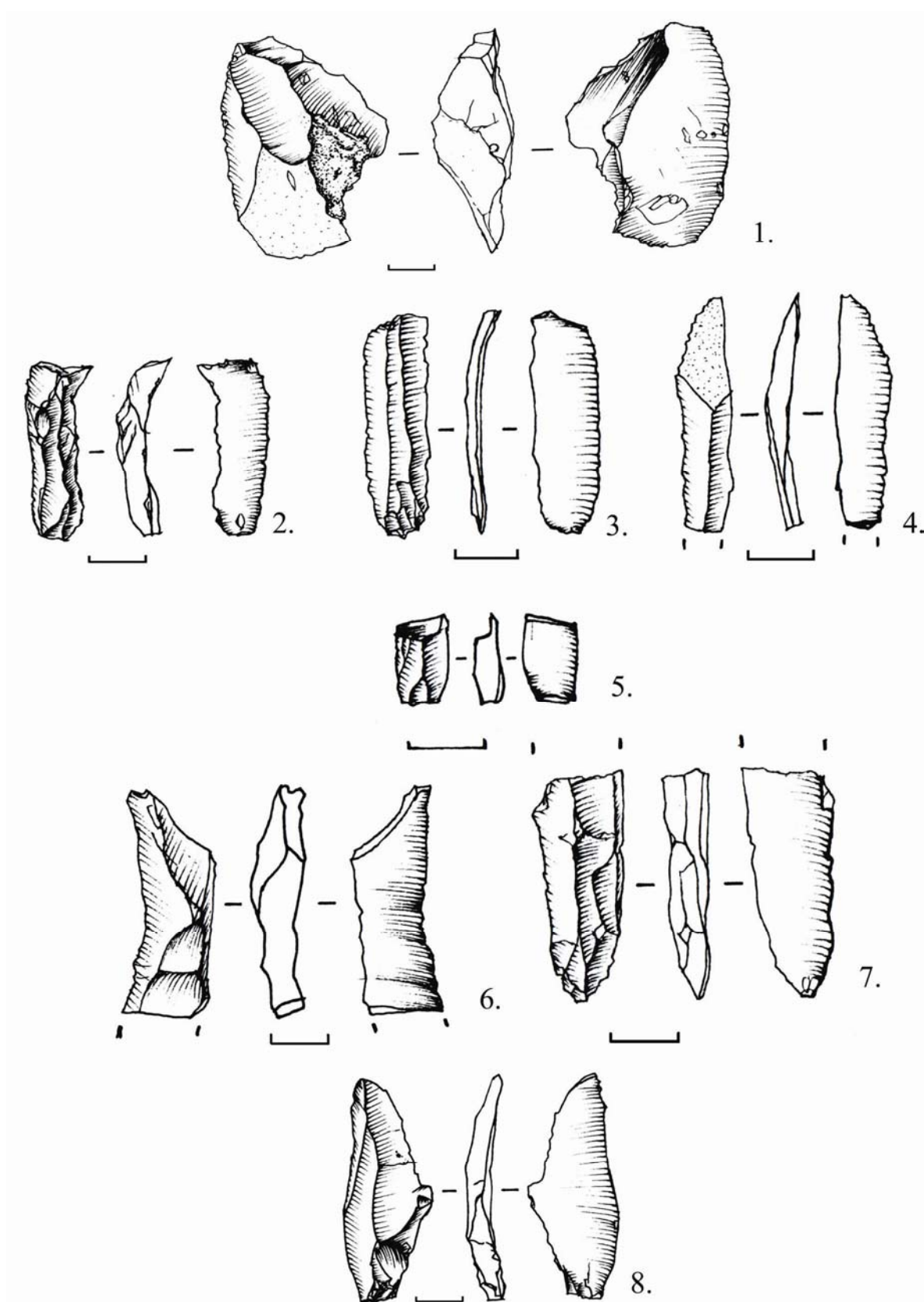

Fig. 8. Malu Dinu Buzea: 1. așchie completă; 2.–8. suporturi laminare.

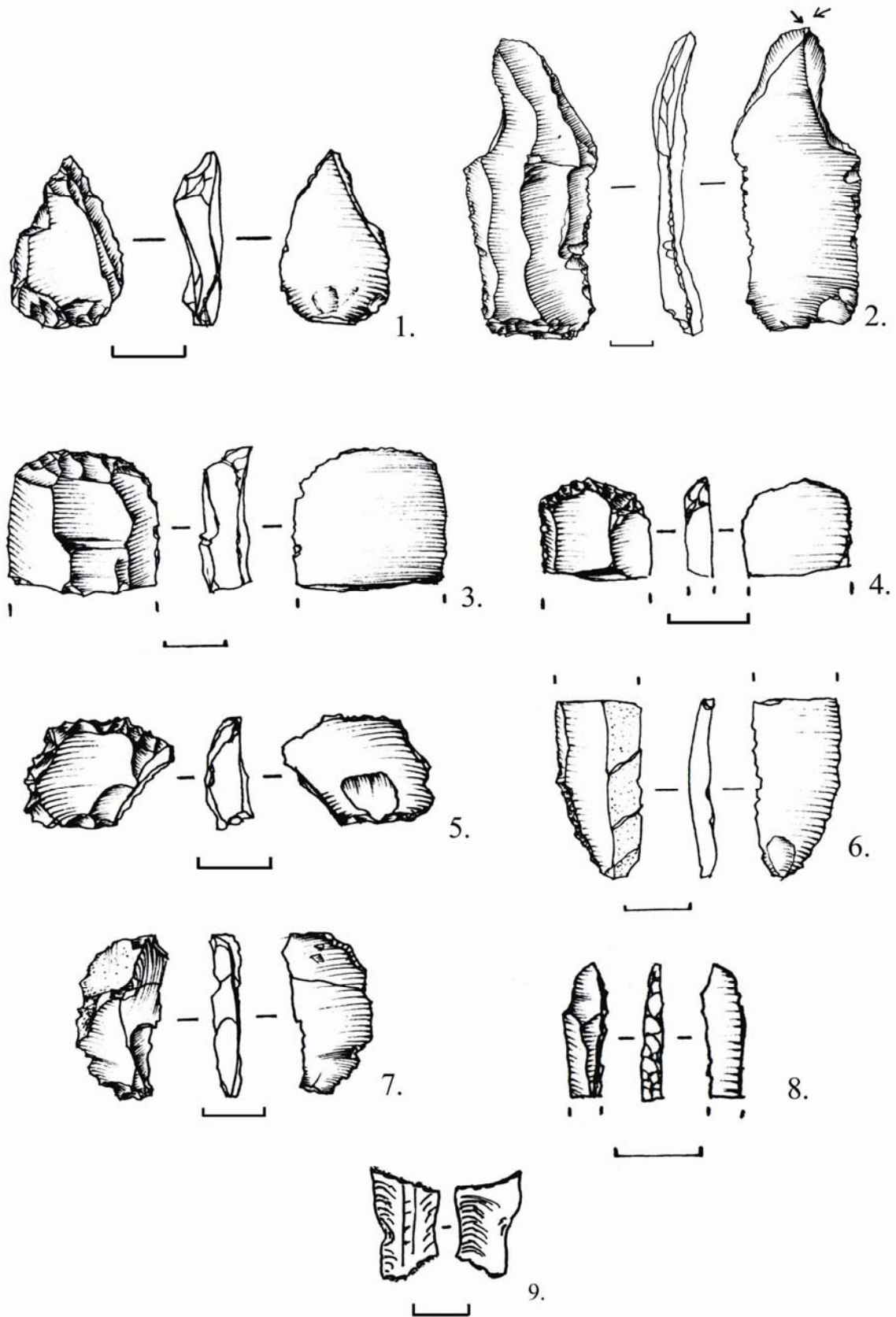

Fig. 9. Malu Dinu Buzea: 1.-2. piese de tip *burin*; 3.-4. piese de tip *grattoir*; 5. piesă cu troncatură; 6.-7. lame retușate; 8. lamelă *à dos*; 9. armătură trapezoidală.

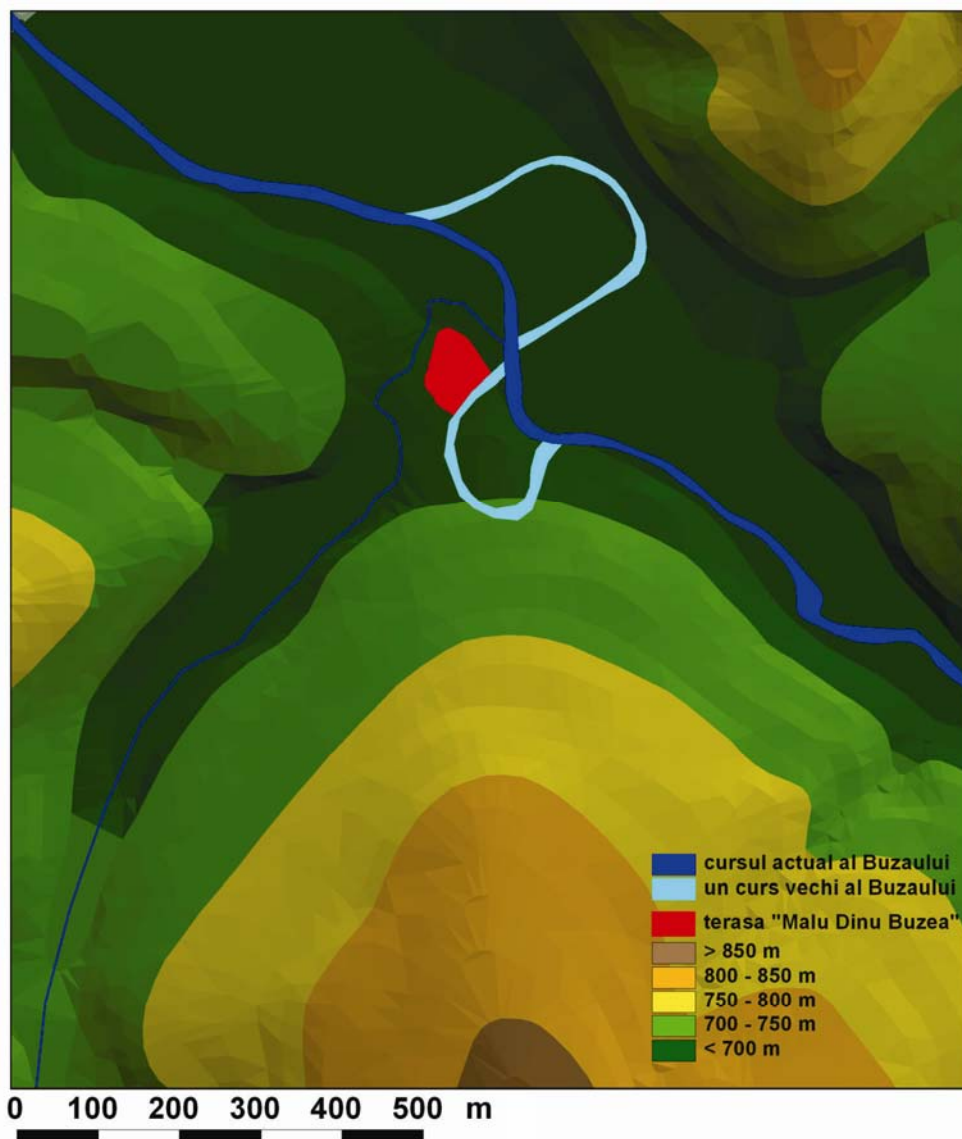

Fig. 10. Influența modificărilor albiei Buzăului asupra morfologiei actuale a sitului Malu Dinu Buzea.

Fig. 11. Înclinarea lentilelor de nisipuri din baza secțiunii XXII-2011 demonstrează sedimentarea în regim torential.

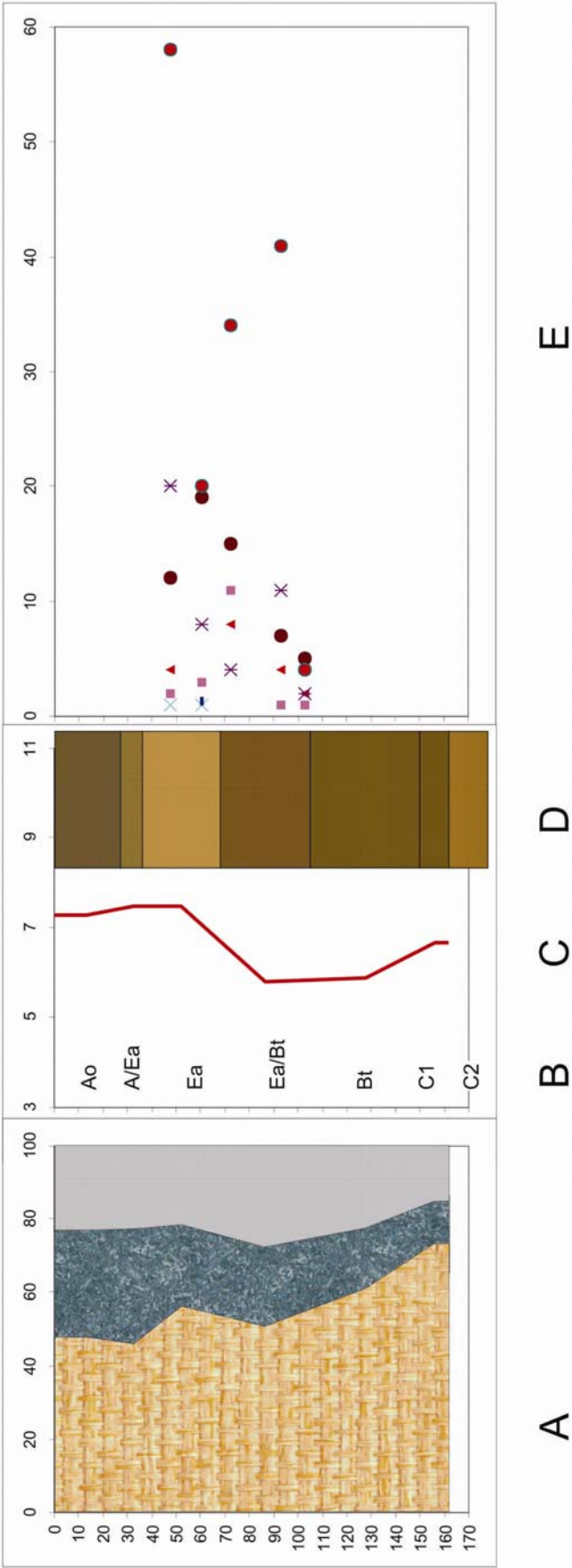

Fig. 12. Profil stratigrafic în situl Malu Dinu Buzea: A. Textura (nisip, praf, argilă); B. Orizonturile genetice de sol, conform SRTS; C. Variația Ph-ului; D. Variația culorilor, în sistem Munsell; E. Concentrația pieselor și fragmentelor de gelifracție.